

Данка М. Ивошевић
Универзитет у Новом Саду
Педагошки факултет у Сомбору
Катедра за библиотекарство
danka.ivosevic@pef.uns.ac.rs

UDK 02(100)(091)(049.32)

ИСТОРИЈА БИБЛИОТЕКА: ОД ЊИХОВОГ НАСТАНКА ДО ЕПОХЕ ХУМАНИЗМА И РЕНЕСАНСЕ

Приказ књиге: *Библиотека кроз време : прилози општој историји библиотеке до 16. века* / [Гордана Стокић Симончић, прир.]. – Панчево : Градска библиотека ; Београд : Филолошки факултет, 2017 (Ваљево : Интелекта). – 261 стр. : илустр. ; 31 cm

Поводом петнаестогодишњице излажења *Читалишта*, Градска библиотека Панчево је 25. и 26. маја 2017. године организовала стручно-научни скуп под називом „Библиотеке и идентитет”. Учесници скупа имали су прилику да присуствују промоцији монографије „Библиотека кроз време: прилози општој историји библиотека до 16. века” приређивача Гордане Стокић Симончић, која је поводом овог јубилеја публикована. Гордана Стокић Симончић је редовни професор на Катедри за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду. Предметни је наставник за општу и националну историју књиге и библиотека, а као активни истраживач у области библиотекарства објавила је већи број научних и стручних радова, као и шест књига. Од 2009. године главни је уредник *Читалишта*, научног часописа за теорију и праксу библиотекарства.

У суиздаваштву Градске библиотеке у Панчеву и Филолошког факултета у Београду објављен је зборник радова „Библиотека кроз време: прилози општој историји библиотека до 16. века”, у коме је на 261 страни, кроз петнаест радова, хронолошки представљен историјски развој библиотека, од њиховог настанка до 16. века. Једанаест реномираних научника и стручњака из области библиотекарства и историје је, документовано, концизно и прегледно приказало еволуцију библиотека, од појаве писма,

преко материјала и прибора за писање, разних облика књиге и појаве штампања, све до сложене организације библиотека. Осам прилога је написано за овај зборник, док су остали радови претходно били објављени у *Читалишту*, а за ову прилику су прерађени и допуњени. Ова обимна и садржински веома драгоцену монографија подељена је на пет поглавља: „Библиотеке старог света”, „Библиотеке у освит хришћанске ере”, „Византијски миленијум”, „Библиотеке у Европи – од манастирских до ренесансних” и „Књижна култура Арапа и Турака у средњем веку”. Зборник је обogaћен сажетим приказима свих радова на енглеском језику и белешкама о ауторима. Као помоћни инструменти претраге дати су и регистри које је сачинила Драгана Сабовљев: Регистар библиотека, Регистар имена и Регистар аутора.

У уводном делу под називом „Увод или чему нас учи историја библиотека”, приређивач зборника говори о задацима и циљевима изучавања историје библиотека, те наводи чиниоце који су имали важну улогу у њиховом настанку. Као задатак ове монографије приређивач Гордана Стокић Симончић је поставила да „у историјском следу представи културе, околности и појединце који су библиотеке развијали тежећи напретку друштвених заједница и очувању њиховог идентитета”, са посебним освртом на културе које су утицале на српску културу књиге и библиотека.

Поглавље „Библиотеке старог света” упознаје читаоце са првим библиотекама насталим на подручјима Блиског истока и античке Грчке, као и са библиотекама хеленистичког доба. У раду „Блиски исток – колевка библиотека” Гордана Стокић Симончић даје преглед система и материјала за писање, као и најважнијих постигнућа народа древног Блиског истока који се тичу организовања збирки писаних докумената: Сумера, Вавилонаца, Асираца, Еблаита, Угарићана и Хетита. У раду „Основне карактеристике развоја књижне културе у античкој Грчкој”, ауторке Гордана Стокић Симончић, Бојана Требињац и Драгана Сабовљев описују развој писма, материјала и прибора за писање у старој Грчкој, као и прелазак са усмене на писмену традицију, што је условило настанак приватних библиотека. Такође, приказане су Платонова Академија и Аристотелов Лицеум, са посебним освртом на Аристотелову библиотеку, јер је „прва библиотека у античкој Грчкој која је систематски попуњавала своје књижне збирке, уређивала их и чинила доступним читаоцима”. Рад „Библиотеке хеленистичког света” Бранке Драгосавац доноси детаљан опис две највеће и најзначајније библиотеке старог света, Александријске и Пергамске – првих библиотека у модерном смислу, због тога што су у њима израђени први библиотечки каталози, библиографије, речници и енциклопедије,

примењени су алфабетски пописи грађе, утврђени начини смештаја библиотечке грађе итд. Дат је и кратак осврт на владарске, приватне, школске и специјалне библиотеке хеленистичког доба које су поставиле темеље за оснивање различитих типова библиотека.

Друго поглавље под називом „Библиотеке у освит хришћанске ере” односи се на библиотеке у Старом Риму и хришћанске библиотеке у периоду од 3. до 5. века. „Библиотеке и издавачка делатност у Старом Риму: од Републике до Царства” рад је у коме Биљана Ђурашиновић на сликовит начин пише о настанку и развоју приватних и јавних римских библиотека – о њиховим власницима и оснивачима, архитектури, колекцијама, организацији и управљању. Ауторка је приказала издавачку делатност у доба Царства и библиотеке ранохришћанског периода: црквене, приватне истраживачке и школске. Ненад Идризовић у раду „Црквено-општинске и велике хришћанске библиотеке у периоду од 3. до 5. века” доноси преглед хришћанских библиотека од њиховог оснивања до нестанка. Дати су подаци о постојању најстарије познате ранохришћанске библиотеке у Јерусалиму и црквено-општинској библиотеци у Кирти. Представљена је Оригенова велика научна библиотека у Кесарији Палестинској, од оснивања, преко њених управитеља, садржаја фонда, начина набавке и продукције списка, до рада скрипторијума. Такође, описана је и библиотека у Хипону, коју је на северу Африке основао Аурелије Августин.

Треће поглавље „Византијски миленијум” садржи два прилога који нас упознају са формирањем, организацијом и радом различитих типова византијских библиотека, тако и са знаменитим појединцима који су допринели утемељивању позива библиотекара. У раду „Библиотеке у Византијском царству” Наташа Иветић полази од предуслова за настанак и развој византијских библиотека и, користећи до сада познате податке о њима, даје опис библиотека византијских царева, библиотека образовних и научних установа, приватних колекција, као и библиотека у Манастиру Св. Катарине, Манастиру Студиону, Манастиру Св. Јована и у светогорским манастирима: Велика Лавра, Ватопед, Ивирон и Хиландар. Биљана Ђурашиновић у раду под називом „Позив библиотекара од Оригена до Хрисолоре” описује живот и рад неколико образованих појединаца који су дали свој допринос оснивању и раду библиотека у Византијском царству: ранохришћанског теолога и библиотекара Оригена, цара Констанција и цара Јулијана Отпадника. Такође, ауторка нам приближава рад хартофилакса – библиотекара и архивисте – на Патријаршијском двору у Цариграду, рад писара у приватним библиотекама Либанија, Лава Математичара и Фотија, и рад библиотекара у манастирским библиотекама.

О манастирским библиотекама средњег века и библиотекама хуманизма и ренесансе написана су четири рада која чине четврто поглавље под називом „Библиотеке у Европи – од манастирских до ренесансних”. Гордана Стокић Симночић и Невена Томић су у раду „Манастирске библиотеке средњег века” представиле најважније византијске и западноевропске манастирске библиотеке и њихове књижне фондове, а посебно библиотеке манастира Виваријум, Монте Касино, Бобио, Клини и Сент Гал. На крају рада, ауторке су се осврнуле на значај каролиншке ренесансе и франачког краља Карла Великог у развоју књижне културе наредних епоха. У раду „Манојло Хрисолора и прва хуманистичка грчка библиотека у Италији” Предраг Мутавцић описује активности византијског филолога и ерудите Манојла Хрисолоре у покретању студија грчког језика и књижевности на Фирентинском универзитету и формирању прве грчке библиотеке у Фиренци, водећем хуманистичком центру Европе. „Библиотеке хуманизма и ренесансе” наслов је рада у оквиру кога Гордана Стокић Симончић и Невена Томић упознају читаоце са основним одликама хуманизма и ренесансе, као и ренесансним приватним библиотекама Франческа Петрарке, Ђованија Бокача, Никола Николија, породице Медичи, кнежевском библиотеком војводе Федерика де Монтефелтра, Краљевском библиотеком у Будиму угарског краља Матије Корвина, Библиотеком Марчана у Венецији, папском библиотеком Ватиканом итд. „Матија Хуњади - Корвин и његова хуманистичка библиотека” рад је у коме Предраг Мутавцић описује живот угарског краља Матије Корвина, његово настојање да на двору у Будиму уведе хуманистичке принципе према италијанском моделу, његову библиотеку као најсвеобухватнију ризницу онога доба и прву штампарију Андреаса Хеса у Угарској.

У последњем петом поглављу „Књижна култура Арапа и Турака у средњем веку” описани су различити типови арапских и турских средњовековних библиотека, функције библиотекара, начини преписивања и превођења књига. Биљана Ђурашиновић у раду „Књижна култура Арапа у средњем веку” говори о настанку првих династија у историји ислама – халифата и њиховом значају за развој књижне културе. Ауторка је представила различите врсте библиотека, посебно истакнувши рад Куће мудрости у Багдаду, владарске библиотеке династије Абасида, која је била и преводилачки центар. Као главна карактеристика у развоју културе књиге код Арапа наведена је употреба папира, уместо пергаментa. Рад Мирјане Маринковић „Турске библиотеке кроз време” упознаје нас са првим писаним спомеником и гоктурским алфабетом развијене ујгурске цивилизације у предисламско доба. Од библиотека у исламско доба ауторка описује

библиотеке из епохе Караханида и Великих Селџука које су биле у саставу медреса, образовно-васпитних установа. Такође, даје приказ и различитих типова библиотека османског доба, као што су библиотеке султана Мехмеда II Освајача и Сулејмана Величанственог, затим библиотеке при џамијама и медресама, личне библиотеке итд.

У закључку под називом „Закључак или зашто је штампарство заувек преокренуло историју библиотека” Жељко Вучковић анализира промене у технологији медија за пренос знања, од свитака листова папируса, преко пергаментног кодексa, до Гутенбергове штампарске револуције и кодексa на папиру. Такође, аутор разматра утицај штампарства на културни, духовни, економски и политички живот, са посебним освртом на мисију књиге и библиотека, као најзначајнијих обележја Гутенбергове галаксије. Пишући о смени доминантних комуникационих технологија и замени штампане књиге електронским екраном, наводи да су „све велике смене комуникационих парадигми праћене оштрим полемикама заступника старих и нових технологија”, и да нове комуникационе технологије носе у себи клицу преображаја културе у оквиру које су настали.

Зборник радова „Библиотека кроз време: прилози општој историји библиотека до 16. века” представља изузетан допринос историји библиотекарства, јер на светло дана износи нове чињенице и доказе везане за историјат библиотека. На јединствен и конзистентан начин повезане су епохе у којима је долазило до настанка и развоја писма, разних облика књиге и различитих типова библиотека. Стручност аутора ове монографије довољна су препорука свим истраживачима, библиотекарима и студентима библиотекарства да им служи као обавезна литература при изучавању историје библиотека. Као научно штиво из области библиотекарства пронаћи ће своје место у библиотекама, не само у Србији, него и региону.